

Spremljanje procesa učenja otrok v vrtcu

Alojz Širec

Predavatelj v Šoli za ravnateljce

alozj_sirec@t-2.net

Lučka Babuder, Milena Brusnjak,
Marta Drofenik in Ivana Leskovar

Ravnateljice v programu

Vodenje za učenje

Uvodne misli

V projekt *Vodenje za učenje* so se leta 2008 prvič vključile tudi ravnateljice vrtcev. Delo projektne skupine je dokazalo, da je tovrstno izobraževanje ravnateljev ustrezno in da je tak pristop potreben tudi za ravnatelje in ravnateljice vrtcev.

Šola za ravnateljce si je že vrsto let prizadevala ne le animirati, temveč tudi praktično usposobiti ravnateljice in ravnatelje za njihovo temeljno opravilo, to je *pedagoško vodenje*. Udeleženci so se na različnih izobraževalnih oblikah (redni moduli, nadaljevalne oblike izobraževanja, mentorske skupine ravnateljev, mreže itd.) že doslej kalili za to svojo pomembno nalogo. Pri pa tem je bilo vedno nekaj težav, ker se pojma pedagoško vodenje ni dalo povsem enoznačno opredeliti. Predvsem gre za razločevanje med pedagoškim vodenjem in menedžerskimi opravili. Še več, ne le da gre pri pedagoškem vodenju za dokaj nedefiniran pojem, v praksi je tudi dokaj izmuzljiv, saj je, kot ugotavlja Koren (2007), »v izobraževanju ... vse več dejavnikov, ki spodbujajo podjetništvo« (str. 137). In posledica tega je, da številni ravnatelji ne skrbijo več predvsem za spodbujanje učinkovitega učenja na eni in strokovnega razvoja strokovnih delavcev na drugi strani. Zato se v svetu in pri nas vse bolj vsiljuje misel, da je treba ravnatelje znova usmeriti v vseskozi edino učinkovito poslanstvo – v skrb za uspešno in učinkovito učenje. Prav zaradi tega raje kot o pedagoškem vodenju govorimo o ravnateljevem vodenju za učenje.

Zamisel, ki se je porodila leto nazaj, nekoliko odstopa od dosedanjih v slovenski izobraževalni praksi. Gre za projekt, v katerem si manjša skupina ravnateljic in ravnateljev (z eno izmed skupin štirih ravnateljic vrtcev sem leta 2008 tudi sam sodelo-

val) eno leto organizirano izmenjuje svoje znanje in izkušnje v zvezi s pedagoškim vodenjem oziroma vodenjem za učenje, kakršen je tudi naziv projekta. Pri tem ima Šola za ravnatelje zgolj vlogo *pobudnika* (razpiše projekt in določi koordinatorje), *mediatorja* (poskuša vzpodbujati in vzdrževati strokovno razpravo) in *usmerjevalca* (usmerja razpravo in ravnateljevo dejavnost v temeljna področja ravnateljevega dela, katerih vloga je učenje učencev oziroma dijakov). Vsekakor pa ves čas budno spremlja in ocenjuje oziroma vrednoti učinke in v ta proces vpleta tudi sodelujoče. Tako ravnateljem in ravnateljicam nevsiljivo ponuja model možnega vodenja v njihovem pedagoškem kolektivu.

Leta 2008 so sodelujoče ravnateljice vrtcev po skrbnem premisleku v svojih pedagoških kolektivih izbrale vrsto pomembnih nalog, katerih uresničevanje bi lahko (po njihovem mnenju) pomagalo izboljševati proces in rezultate učenja. Številne naloge so seveda zapisale v letne delovne načrte. Odločile pa so se tudi, da bodo eno izmed tako izpostavljenih nalog vse uvrstile v letne delovne načrte za šolsko leto 2008/2009. Po tehtnem premisleku so izbrale nalogo *Spremljanje procesa učenja v vrtcu*. Menile so namreč, da brez načrtnega in poglobljenega spremljanja pedagoškega procesa (učenja) ni mogoče realno analizirati in vrednotiti dosežkov dela v vrtcu, oteženo pa je tudi načrtovanje nadaljnega razvoja izobraževalnih nalog in vzporedno s tem profesionalnega razvoja strokovnih delavcev.

Omeniti moramo še eno pomembno dejstvo, in sicer, da sodelujoče ravnateljice niso obravnavale predpisanega kurikula za vrtce (kot so v delavnici januarских nadaljevalnih modulov zmotno pričakovale (očitale) posamezne ravnateljice), temveč so razpravljale o strategijah za njegovo uveljavljanje v procesu vodenja učenja otrok v vrtcu in jih preizkušale, kar je neodtujljiva pravica ravnateljev.

Učenje otrok v vrtcu

V projekt *Vodenje za učenje* so se ravnateljice vključile zaradi želje, da bi izboljšale kakovost vzgojno-izobraževalnega dela. S spremljanjem procesa učenja v oddelkih vrtcev ugotavljajo, kakšni sta stopnja vključenosti otrok v načrtovanje in kakovost izvajanja kurikula za vrtce.

Pogledi na učenje najmlajših so se skozi zgodovino spreminjali, vse od dilem o tem, ali lahko v vrtcu govorimo o učenju, do tega, da so bile dejavnosti strogo strukturirane. V Sloveniji zasledimo

prvi zapis o predšolskem varstvu leta 1756, ko sta Anna Maria Magisshraut in njen sin v Mariboru v nekakšnem vrtcu učila otroke mirno sedeti, spoznavati črke in moliti (Golob 2006). Prvi sistematični dokument pa je bil *Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok*, ki je izšel 1979 (Zavod SR Slovenije za šolstvo 1979). Od mirnega sedenja do kurikula za vrtce se je pogled na to, kaj morajo vedeti in znati majhni otroci, zelo spremenil. Kurikul v naših javnih vrtcih predpisuje učenje z igro in pridobivanjem lastnih izkušenj. Pomemben je proces, skozi katerega gre otrok, in ne trenutni končni dosežek. V pomoč so nam najnovejša spoznanja o razvoju možganov, ki dokazujejo pomemben vpliv okolja na razvoj in učenje najmlajših otrok. Nevrologi poudarjajo, da interakcija z okoljem ni le zanimiva poteza razvoja možganov, to je tudi nujna zahteva zanj ... Zgodnje izkušnje odločilno vplivajo na možgansko arhitekturo ter na naravo in obseg zmožnosti odraslega. Neposredno vplivajo na »oživčenja« možganov (Shore 1997). Ne moremo mimo dejstva, da je vpliv vrtca pomembno odvisen od kakovosti predšolske institucije, predvsem pa od kakovostnega uresničevanja kurikula.

Zdi se, da kakovost tako na miselni kot na izvedbeni ravni vstopa v vrtce skozi odprta vrata in postaja del notranjega razvoja vrtca (Marjanovič Umek, Fekonja in Bajc 2005).

Sprejetje nacionalnega Kurikuluma za vrtce (Bahovec in dr. 1999) je v vrtce vneslo ustvarjalni nemir, ki še vedno traja. Vrtci se vključujejo v različne raziskave in projekte, v okviru katerih z evalvacijo (notranjo in zunanjo) preučujejo kakovost v vrtcu.

Kakovost vrtca je najtesneje povezana z otrokovim razvojem in učenjem. Opredelimo jo s *strukturnimi* (npr. razmerje odrasli – otroci v oddelku, velikost oddelka, izobrazba in usposobljenost vzgojiteljic) in *procesnimi* kazalci (npr. otrokove izkušnje in možnosti za učenje, spodbujanje različnih dejavnosti pri otrocih, pogostost in vrste socialnih interakcij). Procesna raven vključuje kazalce, ki opisujejo načrtovani in izvedbeni kurikul, torej vzgojni proces v najširšem pomenu (npr. dejavnosti na različnih področjih kurikula, igro, socialne interakcije med otroki, med otroki in odraslimi). Kazalci na tej ravni opredeljujejo ključne točke, ki v procesu predšolske vzgoje vplivajo na kakovost dela v vrtcu in se zrealizirajo v otrokovem socialnem in čustvenem odzivanju, komunikaciji, vedenju, pridobivanju novih izkušenj in znanj (Marjanovič Umek in dr. 2002).

Raziskovalni rezultati (Hohmann in Weikart 2005) kažejo najboljšo oceno predšolskega kurikula, kadar otroci sodelujejo in se

dejavno učijo v spodbudni skupnosti v igralnici in tako razvijajo občutek iniciativnosti in prosocialne dispozicije, ki dobro vplivajo na nadaljnje učenje in življenjske odločitve.

Izvedbeni kurikulum je uspešen, kadar posveča pozornost otrokovim sposobnostim in zmožnostim ter otrokom daje moč, da namensko in ustvarjalno razvijajo svoje interese. V tem procesu otroci razvijajo zaupanje, iniciativnost, radovednost, iznajdljivost, samostojnost in odgovornost. Razvijajo miselne navade, ki jim bodo prišle prav v njihovem kasnejšem življenju (ne le v šoli).

Aktivno učenje je podlaga za poln razvoj človekovih sposobnosti. Učenje je najučinkovitejše tam, kjer so zagotovljene razvojno primerne učne situacije. Otroci se razvijajo po predvidljivem zaporedju, vendar posameznik že kmalu po rojstvu kaže enkratne značilnosti in se ob vsakdanjih interakcijah oblikuje v enkratno osebnost. V razvoju otroka obstajajo obdobja, ko se je mogoče določenih stvari najbolje ali najučinkoviteje naučiti. Preizkušene so metode dela z najmlajšimi, ki so v določenih obdobjih primernejše od drugih.

Vzgojiteljica se v sistemu izobraževanja za poklic redko sreča z védenjem o strategijah aktivnega učenja. Zaradi tega je pomembno, da znotraj aktivov, ki povezujejo starostno enake oddelke, poteka prenos znanj dobre prakse in izobraževanja, ki razširja strokovne kompetence posameznice.

Kurikulum za vrtce prvič opredeljuje vlogo odraslih, ki v širšem pomenu podpirajo razvoj in katerih prvi cilj je spodbujanje aktivnega učenja. Odrasli so pozorni na to, kaj se otroci naučijo in kako se naučijo, ter otrokom dajejo moč, da sami vodijo svoje učenje. Pri uresničevanju te naloge ni dovolj, da so strokovne delavke dejavne, ampak naj tudi opazujejo in razmišljajo. Odrasli opazujejo in stopajo v interakcijo z otroki, da bi odkrili, kako vsak posameznik razume, razmišlja in sklepa. Prizadevajo si prepoznati interese in sposobnosti posameznega otroka ter mu ponuditi primerno spodbudo.

V procesu učenja si otroci pridobivajo (kroskurikularne) kompetence:

- *intelektualne*: uporaba informacij, reševanje problemov, ustvarjalnost ...
- *metodološke*: usvojijo in uporabljajo učinkovite delovne metode;
- *osebne in socialne*: gradijo svojo lastno in neponovljivo identiteto, znajo sodelovati z drugimi ...

- *komunikacijske*: razumejo sporočila in jih znajo posredovati drugim, razvijejo temeljne komunikacijske veščine.

Odrasli v vrtcu s svojim vedenjem v celoti delujejo spodbudno in pomirjajoče. Vljudnost in spoštovanje v njihovi komunikaciji in vedenju sta za otroke zgled (Bahovec in dr. 1999). Taka vloga odraslega je kompleksna in se razvija postopoma.

Spremljanje procesa učenja v vsakodnevnem načrtovanem in izvedbenem kurikulumu pa daje vpogled v vzgojiteljčino oziroma vzgojiteljevo delovanje in ponuja možnost za podporo njenemu oziroma njegovemu profesionalnemu razvoju.

Kaj pa strokovni delavci in delavke v vrtcih menijo o svojem poslanstvu in nalogah vrtca?

Ena izmed definicij učenja je, da je učenje kvalitativno spreminjanje obstoječih pojmov in pogledov. Je proces postopnega ustvarjanja smisla, globljega razumevanja, ustvarjanja pomena in novih povezav. To pomeni, da znamo več, da gledamo na stvari drugače in da se ob tem tudi sami celovito spreminjamo.

Razvoj vrtcev v državah z razvitim in kakovostnim sistemom predšolske vzgoje gre po mnenju dr. Ljubice Marjanovič Umek v smer notranjega razvoja in še zlasti v smer zagotavljanja *možnosti za razvoj in učenje* otrok, ki prihajajo iz drugojezičnega ali manj spodbudnega kulturnega in socialnega okolja, predvsem v obdobju zgodnjega otroštva. To zahteva *kakovostne programe* predšolske vzgoje, ki naj bi jih izvajali *dobro usposobljeni* strokovni delavci.

Obe postavki se nam zdita pomembni tako pri zavedanju o tem, zakaj je učenje pomembno, kot pri spremljanju procesa učenja. Skriti kurikulum ponuja vrsto vzgojnih dejavnikov, ki so se izkazali za bistveno bolj učinkovite kot načrtovana učna snov, določena z uradnim kurikulumom. Najpomembnejša vzgojna dejavnika, ki ju uvrščamo v skriti kurikulum, sta tako *osebnost strokovnega delavca* (naša vzgoja je bila drugačna od vzgoje otrok v današnjem času) kot *»vrtčevska«* skupnost (dejavniki, s katerimi oblikujemo pravila za življenje v vrtcu).

V projektu *Vodenje za učenje* je bil naš namen raziskati, kako zagotavljamo pogoje za uspešno učenje v vrtcu. Poleg našega vida nas je zanimalo, kako o tem razmišljajo strokovni delavci in delavke. Vprašanja, ki smo jih oblikovali v projektni skupini in za katera menimo, da je o njih potrebno nenehno razmišljati, smo v obliki ankete zastavili tudi njim.

Pomembno se nam zdi, da bi strokovni delavci in delavke jasno vedeli, *kaj naj otrok zna, ko bo zapustil vrtec*. Prav tako je pomembno razmišljanje strokovnih delavcev, *kaj lahko oni sami naredijo*, da bi otroci dosegli ta znanja, spretnosti, sposobnosti, vrednote ..., in *kakšno pomoč pričakujejo od ravnatelja/-ice*. To so bila tri ključna vprašanja, ki smo jih v obliki anketnega vprašalnika zastavili strokovnim delavkam in delavcem v naših vrtcih.

Če strnemo njihova razmišljanja, strokovni delavci opozarjajo na:

- pomembnost razvijanja vrednot, ki se izražajo v kulturi vedenja in spoštovanja (solidarnost in tolerantnost, prijateljstvo, ljubezen, strpnost, čut za pomoč sočloveku, sprejemanje drugačnosti oziroma različnosti (medkulturnost), spoštovanje pravil in dogovorov, sposobnost zdravega načina življenja, odnos do lastnine, empatija);
- trajnost in uporabnost znanja in procesov, ki bi to zagotavljali;
- doseganje temeljnih znanj, razvijanje ustvarjalnega, kritičnega in funkcionalnega mišljenja, povezovanje in uporabo praktičnih znanj in izkušenj, razvijanje komunikacijskih spretnosti;
- razvijanje in spodbujanje ustvarjalnosti;
- razvijanje pozitivne samopodobe;
- razvijanje dinamičnih lastnosti, kot so podjetnost, ustvarjalnost, iniciativnost, samozavest, odgovorno odločanje, zmožnost sodelovanja v timih, zmožnost samostojnega razreševanja konfliktov itd.

Tudi v razmišljanjih o tem, kaj same naredijo za to, da bi otroci pridobili predvidena znanja, sposobnosti in izkušnje, so vzgojiteljice samozavestne in opozarjajo na celo vrsto svojih dejanj z različnih področij, kot na primer:

- *na kognitivnem področju*: z izkušenjskim učenjem v spodbudnem učnem okolju, s spodbujanjem samostojnega mišljenja, z aktivnim učenjem, z omogočanjem aktivne vloge v vsem, kar delajo, z eksperimentalnim delom, s samostojnim raziskovanjem pojavov in problemov itd.;
- *na gibalnem področju*: s skrbjo za redno gibanje, tudi v naravi;
- *na socialno-čustvenem področju*: z osebnim zgledom, z navajanjem otrok na pravila lepega vedenja in na korektne med-

sebojne odnose, z dejavnostmi, ki jim omogočajo razvijati njihovo pozitivno samopodobo, z razvijanjem delovnih navad, s preprečevanjem nasilja itd.;

- *sodelovanje s starši oziroma z družino*: z vključevanjem staršev v dejavnosti, s sprotnim obveščanjem, z ustvarjanjem zaupanja med starši, otroki in vrtcem itd.;
- *skrb za lastno profesionalno rast*: s sprotnim spremljanjem novosti v strokovni in pedagoški literaturi, z izobraževanjem, s sprotno analizo svojega dela (tudi z vodenjem portfelja) itd.

Ko vzgojiteljice razmišljajo o potencialni pomoči ravnateljice pri njihovih prizadevanjih, opozarjajo predvsem na:

- omogočanje in ustvarjanje izobraževalnih priložnosti za delavke;
- kritično, a korektno spodbujanje in pohvalo;
- zaupanje v sodelavce, empatijo ravnateljice do vloge vzgojiteljice;
- ustvarjalno vodenje strokovnih organov;
- nove zamisli o projektih, ki naj jih izpeljejo v vrtcu;
- možnost pogovorov, spremljanje dela in svetovanje;
- razvijanje hospitacijske dejavnosti;
- ustvarjanje pogojev za uspešno delo, ki negujejo kompetenco, samospoštovanje in ustvarjalnost;
- skrb za ustvarjanje ustrezne delovne klime in odnosov;
- dober stik z okoljem itd.

Ravnateljice so rezultate in ugotovitve iz anket uporabile za predstavitev na strokovnih organih (aktivni, vzgojiteljski zbor), predstavile so jih staršem in po potrebi tudi v občinskih svetih ali njihovih organih. Vsekakor pa so posamezne zamisli dobra podlaga za razvijanje strokovnih pogovorov na strokovnih organih vrtcev.

Kako ravnateljice zagotavljajo pogoje za uspešno učenje otrok v vrtcu?

Eno od srečanj projektne skupine je bilo v glavnem usmerjeno v pretres prizadevanj ravnateljic za ustvarjanje pogojev za uspešno učenje v vrtcu. Ravnateljice so se v pogovoru ozrle na pogoje, ki jih ustvarjajo v svojem okolju, da bi bilo učenje otrok kar se da uspešno in učinkovito. Pri tem so se nekatere več ustavljale ob

dejavnostih, kot so na primer nabava pripomočkov, dopolnjevanje opreme, estetsko urejanje prostorov in okolja itd., spet druge, ki so najverjetneje že ustvarile primerne zunanje delovne razmere, so se osredotočile na področja, ki se nanašajo neposredno na vodenje za učenje. V nadaljevanju bomo nanizali nekaj njihovih pomembnih dejavnosti in razmislekov.

Udeleženke so v pogovoru opozorile predvsem na naslednje oblike, s pomočjo katerih zagotavljajo uspešno učenje in za katere se kot ravnateljice zavzemajo:

- skrb za materialne temelje učenja;
- skrb za kadrovske rast (strokovne kompetence vzgojiteljic in vzgojiteljev) s poudarkom na usmerjanju kolektiva k skupnim vrednotam in strategiji vrtca;
- posamezni kolektivi se že v pomladanskih mesecih pripravljajo (dogovori v vzgojiteljskem zboru) na zahteve, ki jih bo prineslo novo šolsko leto;
- ustvarjanje pogojev (pozitivne klime), da strokovni delavci oziroma delavke prepoznavajo, kaj je (in kaj ni) uspešno učenje;
- racionalna organizacija dela na šoli/v vrtcu, ki omogoča učinkovito učenje otrok: racionalno nadomeščanje, spremljanje uresničevanja določenega pedagoškega dela itd.;
- zagotavljanje »pedagoškega miru« strokovnim delavcem tako, da jih ne obremenjujejo po nepotrebnem (kolikor je to seveda v ravnateljevi domeni);
- usmerjanje strokovnih delavk in delavcev v sodobnejši (bolj osebni) pristop s strokovnimi pogovori (vendar potrebne spremembe poskušajo premišljeno dozirati, da ne bi dosegli učinka domin);
- s konkretnimi prijemi: razvijanje zdrave delovne klime, tolerantnosti in medkulturnega sožitja, kar je pogoj za uspešno delo, spremljanje diferenciacije in individualizacije pedagoškega dela, kolegialne hospitacije itd.

Prav tako pomembno področje ravnateljve vloge pri učenju otrok pa mora biti namenjeno evalvaciji dogajanja v vrtcu. Nanjo je treba pomisliti že med letnim načrtovanjem.

Evalvacijski proces, ki ga vodi ravnatelj/-ica, ponavadi poteka v štirih fazah:

- *faza priprave*: pride do odločitev o tem, kaj in kako je potrebno evalvirati;

- *faza ocenjevanja*: ravnatelj/-ica pripravi potrebno vsebino in gradivo za ocenjevanje uspešnosti učenja otrok ter izbere ocenjevalne instrumente in jih predstavi strokovnim delavkam in delavcem;
- *faza evalvacije*: ravnatelj/-ica pojasni zbrane rezultate ocenjevanja in presodi o tem, kakšen je bil napredek pri učenju otrok, o čemer obvesti vzgojiteljski zbor in starše;
- *faza refleksije*: ravnatelj/-ica ponudi informacijo o uspešnosti predhodnih faz in mu/ji daje podlago za odločitve o potrebnih spremembah pri učenju in evalvaciji.

Oblikovanje področij in postopek uvajanja sprememb v vrtcu

Namen anketiranja sodelavk in sodelavcev je bil tudi ta, da bi ravnateljice pridobile morebitne pobude za spremembe, ki bi jih vnesli v letne delovne načrte, in hkrati podporo pedagoškega zbora pri realizaciji novosti.

Udeleženke projekta so se na podlagi razmisleka po daljši razpravi odločile za skupno temo, ki bi jo (poleg svojih, že predvidenih) načrtovali za prihodnje šolsko leto. Odločale so se na podlagi nekaj kriterijev:

- tema mora biti aktualna,
- povezana naj bo z učenjem,
- spremljanje realizacije lahko ponudi prve rezultate že med šolskim letom.

Po tehtnem premisleku so izbrale tematiko, ki so jo strnile pod imenom: *Spremljanje procesa učenja otrok v vrtcu*.

Vsem sodelujočim se je zdelo posebej pomembno, da pripravijo postopek oziroma model, ki bi ga lahko koristno uporabili tudi v drugih primerih uvajanja novosti. Zato je projektna skupina oblikovala naslednji postopek:

1. *Utemeljitev naloge*. Tako ravnateljice kot tudi strokovne delavke (rezultati ankete) vrtcev opozarjajo na pomen učenja otrok že v najzgodnejših obdobjih bivanja v vrtcu. Prepričane so, da učenje v predšolskem obdobju pomeni trdno osnovo za poznejša stališča do šole in do vzgojno-izobraževalnega procesa. Da pa bi to dosegli, morajo biti otroci tudi sami vpleteni v proces učenja. Le tako pridobijo izkušnje, na podlagi katerih se dokopljejo do lastnih zmožnosti in sposobnosti, ki jih razvijajo.

Predvidena skupna naloga zahteva, da v sodelujočih vrtcih na podlagi kurikula opredelijo cilje in vsebine učenja otrok, njihovo vključenost (od načrtovanja do izvedbe) in načine spremljanja učinkov.

Prav spremljanje procesa učenja se je zdelo sodelujočim ravnateljicam osrednje vprašanje, vredno njihovega angažiranja v prihodnjem šolskem letu.

2. *Cilji projekta Spremljanje procesa učenja v vrtcu.* Sodelujoče v projektu so opredelile nekaj naslednjih najpomembnejših ciljev, ki naj bi jih dosegli skupaj:
 - Ustvarjanje pogojev, v katerih otroci razvijajo sposobnost sprejemanja odgovornosti za svoja dejanja in sposobnosti individualnega ter skupinskega učenja.
 - Spodbujanje in upoštevanje kompetentnosti otrok na vseh ravneh – od načrtovanja do priprave učnega okolja in do izvedbe.
 - Razviti sposobnost otrokove lastne udeležbe pri konstruiranju novih znanj, veščin ...
 - Raziskati stališča strokovnih delavcev do spremljanja procesa učenja v vrtcu.
 - Razviti uporabne načine in instrumentarije za spremljanje učenja otrok v vrtcu.
 - Pripraviti priporočila za prakso (kdaj, kje, kaj, kdo, zakaj, kako ... spremljati proces učenja v vrtcu).
 - Pripraviti priporočila za prakso v zvezi s strategijami smiselnega učenja otrok v vrtcu in z vključevanjem rezultatov opazovanja v načrtovanje.
3. *Izvajalci.* Projektna skupina ravnateljic je opredelila morebitne izvajalce skupne naloge, in sicer so to:
 - strokovne delavke oziroma delavci,
 - posebna projektna skupina, ki naj usmerja in nadzira potek projekta,
 - svetovalne delavke in delavci (če so v vrtcu),
 - ravnateljica.
4. *Strategije za izvedbo naloge in roki (akcijski načrt).* Ravnateljice so se dogovorile za časovno razporeditev nalog. Na podlagi naslednjega okvirnega razporeda nalog so posamezni vrtci oblikovali svoje akcijske načrte, določili odgovorne nosilce in opredelili načine spremljanja in evalvacije.

a) Avgust 2008

- Predstavitev teme vodenja za učenje *Spremljanje procesa učenja pri otrocih* vzgojiteljskemu zboru in cilje leta.
- Strokovni delavci se odločijo, kateri oddelki bodo vključeni v projekt.
- Oblikujejo projektni tim.
- Projektni tim pripravi akcijski načrt in smernice za potek naloge.

b) September 2008

- Projektni tim pridobi, pregleda in preuči ustrezno literaturo s področja učenja otrok in spremljanja učinkov leta, predvidi (po potrebi) morebitno predavanje za vzgojiteljski zbor (in predavatelja) in pripravi osnutek akcijskega načrta.
- Projektni tim predstavi akcijski načrt projekta na aktivih oziroma na konferenci vzgojiteljskega zbora, ki ga potrdi.
- Projektni tim predstavi projekt (raziskavo) na roditeljskih sestankih.
- Izvedba ankete za starše; njen namen je ugotoviti, kaj si želijo in kakšna so njihova pričakovanja v procesu učenja otrok.
- Potrditev projekta v okviru letnega delovnega načrta.

c) Oktobar 2008

- Definiranje in razčlenitev pomembnih dejavnikov v procesu učenja otrok in smernic za spremljanje učenja.
- Izobraževanje strokovnih delavcev v zvezi z izbrano temo.
- Priprava instrumentarijev za spremljanje procesa učenja.

d) November 2008

- Izvajanje projekta.

e) December 2008

- Prvo spremljanje realizacije akcijskega načrta.

f) Januar 2009

- Drugo spremljanje realizacije akcijskega načrta.

- Projektni tim pripravi drugi (temeljitejši) pregled rezultatov projekta do konca decembra 2008. Rezultate obravnavajo aktivi (vzgojiteljski zbor).
- Ravnateljica predstavi prve rezultate projekta na svetu staršev, strokovne delavke pa na roditeljskih sestankih.
- Ravnateljica pošlje prve ugotovitve spremljanja koordinatorju projekta.

g) April 2009

- Tretje spremljanje realizacije akcijskega načrta.

h) Maj in junij 2009

- Projektni tim pripravi sklepno poročilo. Ravnateljica ga predstavi na konferenci vzgojiteljskega zbora, na svetu staršev, na roditeljskih sestankih.
- Projektni tim na podlagi rezultatov projekta pripravi smernice za nadaljnje pedagoško delo, ki vključuje tudi učenje otrok in spremljanje; načrt obravnava in potrdi vzgojiteljski zbor.

Kako naj vzgojiteljice spremljajo učenje otrok v vrtcu?

Kakovost vrtca je najtesneje povezana z otrokovim razvojem in učenjem. Opredelimo jo s strukturnimi (npr. razmerje odrasli – otroci v oddelku, velikost oddelka, izobrazba in usposobljenost vzgojiteljic) in procesnimi kazalci (npr. otrokove izkušnje in možnosti za učenje, spodbujanje različnih dejavnosti pri otrocih, pogostost in vrste socialnih interakcij).

Izvedbeni kurikulum je uspešen, kadar posveča pozornost otrokovim sposobnostim in zmožnostim ter otrokom daje moč, da namensko in ustvarjalno razvijajo svoje interese. V tem procesu otroci razvijajo zaupanje, iniciativnost, radovednost, iznajdljivost, samostojnost in odgovornost. Razvijajo miselne navade, ki jim bodo prišle prav v njihovem kasnejšem življenju.

Vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice pri načrtovanju dela v oddelku predvidita, kako bodo otroci aktivno sodelovali pri oblikovanju skupnosti (dogovori, skrb drug za drugega, sodelovanje pri oblikovanju pravil skupnega bivanja in delovanja oddelka ...), pri urejanju učnega okolja, pri načrtovanju, izvedbi in evalvaciji; predvidita tudi, kakšne so možnosti za spremljanje lastnega napredka.

Aktivno učenje je tisto učenje, ki otroka celostno, miselno in čustveno aktivira, je zanj osebno pomembno in vpeto v resnične

življenjske okoliščine. Načelo aktivnega učenja v predšolskem obdobju pa temelji na spoznanju, da je otrok dejaven v procesu pridobivanja in konstruiranja znanja. V ta namen si strokovni delavki v oddelku pomagata z nekaterimi vodili in vprašanji:

1. Načrtovanje

- Kaj otroci na določenem področju že vedo?
- Kaj želim, da se otroci naučijo, pridobijo, usvojijo na določenem področju? V čem je to učenje za skupino ali posameznika smiselno?
- Katere dejavnosti s tega področja otroci zmorejo v tolikšni meri, da jih miselno aktivirajo – so zanje miselni izzivi?
- Kako bom določeno dejavnost ponudila otrokom: psihološka priprava (vključitev otroka v načrtovanje dejavnosti, priprava sredstev, oblika, metoda, ohranjanje interesa otrok z dodatnimi miselnimi izzivi, nalogami, dejavnosti za nadarjene otroke in za otroke, ki ne dosegajo minimalnih standardov ...)?

2. Evalvacija

- S kolegico v tandemu pripravita refleksijo ter jo zapišeta (moje in tvoje videnje: ali sva bili uspešni pri pridobivanju znanja otrok, skupine, usvajanju zastavljenih ciljev, uporabljenih metod, tehnik, ali sva dejavnost naravnali dovolj problemsko, da je otroke miselno aktivirala, ali bi v prihodnje lahko kaj spremenili, s čim in kako bi lahko to znanje nadgradili ...).
- Kako in kje bodo lahko otroci pridobljeno znanje uporabili v drugih situacijah – v čem bo otrokovo znanje bogatejše (samoevalvacija)?
- Pomembne iztočnice za naprej zabeležita.

3. Zapisovanje in instrumentarij projekta. Da bi ugotovitve lahko koristno uporabili, je pomembno, če vzgojiteljici nekaj letih v preprosti obliki tudi zapišeta. Pri tem jima spet lahko pomagajo vprašanja, kot na primer:

- Kaj so se otroci naučili?
- Ali so bili miselno aktivni, so imeli dovolj miselnih izzivov?
- Kako in kje jim bo to znanje koristilo?
- Kako, kje, kdaj bodo lahko to znanje nadgradili?
- Kako bom dosežke vpletla v naslednje načrtovanje (nadgradnja)?

- Kako sem upoštevala individualne razlike otrok v skupini?
 - Ali sem spodbujala učenje v interakciji med otroki in kako?
 - Ali sem otrokom omogočila doseganje in doživljanje uspeha in kako?
 - Ali sem otrokom zagotovila dovolj časa, ustrezen prostor in dovolj priložnosti, vzpodbud za učenje?
4. *Namen zapisov.* Namen teh zapisov je boljša evalvacija in interpretacija rezultatov spremljanja aktivnega učenja v vrtcu. Pomembni so tudi za nadaljnje načrtovanje – nadgradnjo, za pogovorne ure s straši, za poglobljene strokovne razprave (timi, aktivni, vzgojiteljski zbor, svetovalna služba, ravnateljica ...).

Kako naj ravnateljica (ravnatelj) spremlja in evalvira učenje otrok?

O namenu spremljanja in vrednotenja pedagoškega dela v času projekta so se sodelujoči pogovarjali na strokovnih organih vrtca. Strokovne delavke oziroma delavce, vključene v projekt, so ravnateljice seznanile z načinom spremljanja. Skupaj so se pogovorili o instrumentariju, ki so ga ravnateljice oblikovale že na srečanju projektne skupine. Po poročanju kolegic je vsebina sprožila razmišljanja, ki se pred tem niso pojavljala. Potrdilo se je, da mora biti spremljanje načrtno, premišljeno, omogočati mora pretok informacij, ki so nujne za razumevanje subjektivnih in objektivnih okoliščin poteka učenja v oddelku in v vrtcu.

Vzgojiteljice oziroma vzgojitelji so se seznanili tudi z načinom spremljanja in se dogovorili, kako bodo izmenjavali povratne informacije ter kako bodo potekali pogovori. Pred spremljanjem mora vzgojitelj/-ica namreč vedeti, kaj se od njega/nje pričakuje, zato je potreben ustrezen instrumentarij.

Primer instrumentarija, uporabljenega v praksi

Instrumentarij predstavlja nabor vprašanj, s katerimi si pomaga ravnatelj/-ica pri spremljanju učenja otrok v vrtcu:

1. Ali je bila obravnavana tema za določeno skupino otrok primerna? Ali so bili predvideni cilji glede na temo ustrezni? Ali je bilo povsem jasno, kako namerava vzgojiteljica vrednotiti, česa so se otroci naučili (gre za globalno oceno)?

2. Kdo je dal pobudo za načrtovanje (preverjamo načrtovanje)?
3. Koliko so lahko otroci prispevali svoj delež?
4. Kako je potekala komunikacija odraslih z otroki?
5. Kako je okolje spodbujalo učenje (sredstva, koticiki itd.)?
6. Kaj so delali otroci in kako so se odzivale strokovne delavke oz. delavci?
7. Kako so se otroci odzivali na vrstnike?
8. Koliko je bilo mogoče opaziti sodelovalno učenje?
9. Kaj sta počeli strokovni delavki (usklajenost tandema, načrt-nost delovanja idr.)? Ali sta vzgojiteljici pri delu pokazali navdušenje? Ali sta pokazali navdušenje ob temi, ki so jo obravnavali? Ali so njuni odzivi otroke spodbujali k učenju? Kako? Kako učinkovito sta odgovarjali na vprašanja otrok?
10. Kaj si je otrok ob dejavnosti razvijal in kaj se je ob tem učil?
11. Kako bi bilo še mogoče spodbuditi in razširiti otrokovo učenje?
12. Kako so otroci sami ocenili svoj proces učenja?

Pri spremljanju so ravnateljice uporabile zapiske opažanj, video posnetke, izdelke otrok, njihove komentarje, pedagoško dokumentacijo vzgojiteljic oziroma vzgojiteljev. Pomemben je še pogovor po opravljenem opazovanju in interpretacija opazovanega, kar pomaga pri prepoznavanju dobrih rešitev in odpravljanju nepačnega ravnanja.

Prve ugotovitve spremljanja

Predstavljamo prve ugotovitve, ki so jih na podlagi sodelovanja v projektu *Vodenje za učenje* zaznali ravnateljice, strokovne delavke in starši. Navedene so spremembe in pridobitve vseh udeležencev v projektu.

Ravnateljice navajajo:

- Zaposlene bolj ozaveščamo o pomenu vseživljenjskega učenja.
- Uresničujemo osrednjo nalogo ravnateljice, saj prispevamo k učenju otrok.
- Strokovne delavke ozaveščamo in jim ponujamo podporo, da se bolj sistematično lotijo načrtovanja, izvedbe in evalvacije dejavnosti, katerih namen je podpreti otrokov razvoj.
- Poiščemo in predlagamo teoretične osnove za poglobljen procesni pristop – ustrezno literaturo, izobraževanje itd.

- Opazujemo in spremljamo delo vzgojiteljic, ki je bolj usmerjeno v proces učenja otrok.
- Strokovnim delavkam pomagamo pri uvidu v njihovo delo.
- Večji pomen namenjamo učenju v vrtcu na vseh ravneh: pri otrocih, zaposlenih v vrtcu (strokovnem in tehničnem kadru), pri sebi.
- Večji poudarek namenjamo refleksiji in evalvaciji dela – učenja in nadgradnji le-tega.
- Dobili smo širši pogled na učenje v vrtcu.
- Vsi, ki sodelujemo v projektu, smo bolj ozaveščeni, bolj se zavedamo poslanstva našega dela.
- Učenje v vrtcu vidimo »na vsakem koraku« (pred projektom nismo toliko razmišljali o tem).
- Potrdilo se je, da je spremembe treba uvajati postopno.

Strokovne delavke opažajo, da:

- bolj izhajajo iz prepričanja, da so vse vzgojne vsebine učne, vendar je treba poseben poudarek nameniti načrtovanju, procesu in evalvaciji z vidika učenja otroka;
- večji poudarek namenjajo strategijam aktivnega učenja;
- podpirajo in razvijajo sodelovalno učenje;
- otrokom dajejo možnost izbire in tako krepijo njihovo samostojnost in odgovornost;
- starše načrtno spodbudijo k sodelovanju.

Tudi pri *otrocih* je mogoče opaziti naslednje:

- S sodelovanjem pri načrtovanju, izvedbi in evalvaciji pridobivajo občutek pripadnosti, odgovornosti in občutek, da jim strokovna delavka zaupa in jih spoštuje.
- Z oblikovanjem portfelja dobijo vpogled v svoje dosežke in so zadovoljni ob svojem napredku.
- Sodelovalno učenje jim daje občutek moči in zavedanje, da znajo in zmorejo.
- So dejavnejši, njihove ideje in pobude so slišane, zapisane.

Starši zaznavajo, da:

- imajo možnost izraziti svoja pričakovanja;
- so dobili boljši vpogled v dogajanje v oddelku z vidika otrokovega napredka;

- prek otrokovega portfelja so sprotno obveščeni o njegovem napredku, delovanju v skupnosti;
- na delavnicah prek izkustvenega učenja dobivajo vpogled v proces učenja otrok.

Predlogi:

- Instrumentarije, ki so bili izdelani za potrebe tega projekta, bodo v vrtcih dopolnjevali in prilagajali posameznim nalogam.
- Ugotovitve skupine strokovnih delavk bodo vrtci prek aktivov s primeri dobre prakse prenesli na celoten kolektiv.

Literatura

- Bahovec, E. D., S. Kranjc, I. Cvetko, L. Marjanovič Umek in M. Videmšek. 1999. *Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo.
- Golob, T. 2006. *Geo*, oktober: 51.
- Hohmann, M., in P. D. Weikart. 2005. *Vzgoja in učenje predšolskih otrok*. Ljubljana: DZS.
- Koren, A. 2007. *Ravnateljstvo: vprašanja o vodenju šol brez enostavnih odgovorov*. Ljubljana: Šola za ravnatelje; Koper: Fakulteta za management.
- Marjanovič Umek, L., U. Fekonja, T. Kavčič in A. Podlesek. 2002. *Kakovost v vrtcih*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L., U. Fekonja in K. Bajc. 2005. *Pogled v vrtec*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Shore, R. 1997. *Rethinking the brain: new insights into early development*. New York: Families and Work Institute.
- Zavod SR Slovenije za šolstvo. 1979. *Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.